

84. Helmut Friis: Credo¹

Selvstændig tekst fra bogen *Den gyldne stad*, 1994. Helmut Friis, 1944-94. Cand.theol.; programmerarbejder ved Danmarks Radio.

Jeg tror på

Gud

– ikke på orangutangen, lykken, vor manipulation, men

5 *Faderen* – livgiveren og ikke tyrannen eller usurpatoren²,

den almægtige – idet sand magt er skabelse og ikke nedbrydning,

10 *himmelens og jordens Skaber* – ikke skaberen af teknik, civilisation, magtforhold, men af alt: livsbetingelserne, takket være hvilke verden ikke er et formløst råstof, som vi kan skalte og valte med,

og på

15 *Jesus Kristus*

– og ikke på andre store mænd i historien, fra Hitler til Sokrates eller humanistiske og religiøse helgener,

20 *Guds enbårne søn* – den eneste, der er et sandt billede på Gud,

vor Herre – som gør alle andre herrer sekundære,

undfanget af Helligånden – ikke et produkt af det ondes sædvanlige tvangsmekanismer,

1. Credo: trosbekendelse (latin: jeg tror)

2. Usurpator: person, der uretmæssigt tilegner sig magten

født af jomfru Maria – dvs. en ung pige, altså 25
en kødelig mor fra denne verden: han er et ægte menneske,

pint under Pontius Pilatus – ikke hævet over denne verdens lidelse som Buddha,

korsfæstet, død og begravet – ikke et udødeligt 30
åndevæsen,

nedfaret til helvede – til gudsforladthedens, anti-guddommelighedens, fjendens yderste mørke,

på tredje dag opstået fra de døde – thi i hans selvhengivelse manifesterede livets sejr sig, 35

opfaret til himlen – som hans liv var en udstråling af,

siddende ved Gud, den almægtiges højre hånd

– ingen anden sidder på denne plads, dvs. repræsenterer Gud, 40

hvorfra han skal komme og dømme levende og døde – den guddommelige sandhed, hvis kriterium er Kristus, skal engang blive virkelighed,

og på

Helligånden 45

– ikke på andre ånder, snuhedens, rationalitets, rusens, nihilismens, åndelighedens ånd,

én hellig, almen kirke – ikke på eksklusive sam-
menslutninger oprettet ved os selv,

de helliges samfund – vanhellige samfund har 50
ingen sidste bestand,

syndernes forladelse – at livets magt overvinder
vrangvendthedens,

kødets opstandelse – thi personen er en helhed
af krop og ånd, 55

og et evigt liv – fuldbyrdelsen af livets bestemmelse.

Den bibelske fortælling

I den videnskabelige bibelforskning har det været almindeligt at betragte store dele af Det gamle Testamente (GT) som sagnagtige fortællinger, der dog rummede en historisk kerne. Gennem en kritisk analyse mente man derfor så nogenlunde at kunne rekonstruere det israelitiske folks historie.

I de sidste årtier har dele af bibelforskningen forholdt sig mere kritisk, idet GT's „historieskrivning“ i alt væsentligt hævdes at være fiktivt stof, som er skabt langt senere end før antaget med det formål at styrke den nationale og religiøse identitetsfølelse.

Ifølge denne antagelse er f.eks. indvandringen af de israelitiske stammer i Kana'ans land en litterær konstruktion og ikke en historisk kendsgerning.

I det følgende anlægges imidlertid den synsvinkel, at det afgørende for jødedommens og kristendommens selvforståelse og virkningshistorie er Bibelens „fortælling“, som den faktisk foreligger. Her opsummeres dens indhold derfor uden hensyn til de kritiske teorier.

Israel – eller det jødiske folk – fører sin oprindelse tilbage til tre patriarker, dvs. stamfædre: Abraham, Isak og Jakob. Abraham beskrives som en nomade fra området ved Den Persiske Golf. Han drager til Kana'ans Land, det senere Israel, og slår sig ned der. (Det foregår – hvis der er en historisk kerne i fortællingen – i det andet årtusinde f.Kr.). To generationer senere udvandrer hans sønnesøn Jakob med sine tolv sønner (stamfædre for de 12 stammer, Israels folk kommer til at bestå af) til Egypten på grund af hungersnød i området. Her udvikler deres efterkommere sig til et helt folk, som efterhånden bliver betragtet som et upopulært fremmedelement af egypterne og i stigende grad bliver behandlet som slaver.

Men Gud udvælger en mand, Moses, som skal være deres befrier. Efter en række dramatiske begivenheder, hvor Gud straffer egypterne med „de 10 plager“, kan Moses mirakuløst føre israelitterne ud af Egypten, direkte gennem Det Røde Hav.

I 40 år vandrer israelitterne rundt i Sinai-ørkenen, og det er i denne periode, Gud forsyner dem med deres religiøse „grundlov“, de ti bud, som overdrages til Moses på Sinai Bjerg („Mose-loven“ omfatter desuden flere hundrede detaljerede lovparagraffer, som også står i Det gamle Testamente). Budene er den ene del af den pagt, dvs. overenskomst, som dermed indgås mellem Gud og israelitterne. Hvis de vil holde budene, vil Gud beskytte dem og gøre dem til et stort folk.

Med Guds hjælp erobrer de så igen Kana'ans Land og slår sig ned der. I løbet af et par århundreder får de samlet landet og udnævnt en konge; vi befinder os nu i tiden omkring år 1000

f.Kr. Den første konge hedder Saul. Men den vigtigste af alle Israels konger bliver hans efterfølger, David, som stabiliserer kongemagten og gør landet større og mægtigere end nogensinde før eller siden. Han kommer i eftertiden til at stå som symbol på Israels storhed og Guds omsorg for folket. (Det kendte jødiske symbol, den sekstakkede stjerne, hedder da også „Davidsstjernen“). Også hans efterfølger Salomon får kolossal betydning, fordi han bygger det prægtige tempel i Jerusalem, som i de følgende århundreder bliver det absolutte centrum i israeliternes religion (indtil da har de måttet klare sig med en bærbar helligdom, *Pagtens Ark*).

Israel bliver udsat for mange omskiftelser og lidelser, ikke mindst på grund af overgreb fra skiftende stormagter. I år 587 f.Kr. indtræffer en afgørende katastrofe, da det bliver erobret af Babylonien (svarer omtrent til det nuværende Irak), templet bliver ødelagt, og folkets elite bliver deporteret til Babylon. Dette er det totale religiøse sammenbrud, fordi gudsydelsen hidtil havde været helt koncentreret om templet.

Under dette ufrivillige ophold – eksilet – i Babylon bliver mange elementer i det religiøse liv nyformuleret eller ændret. Nydannelserne kan sammenfattes i tre hovedpunkter: For det første har de religiøse traditioner hidtil næsten kun foreligget i mundtlig form. Meget af det overleverede stof bliver nu skrevet ned (og kommer til at udgøre store dele af Det gamle Testamente). For det andet må man foretage sig noget nyt, da man ikke kan bringe ofre i templet. Man bygger derfor decentrale mødehuse – synagoger – hvor man beder og studerer skriften. For det tredje opdyrker man de sider af jødedommen, som understreger jødernes anderledeshed i forhold til de babyloniere, man nu bor iblandt. Derfor lægger man stigende vægt på regler om rituel renhed, overholdelse af sabbatten og omskærelse af drenge.

I år 539 f.Kr. har de magtpolitiske forhold ændret sig. Persien har nu taget magten i området, og israelitterne får lov at vende hjem til Israel. Man påbegynder straks en genopbygning af templet, men bringer også det nye med hjem: Der bygges synagoger, optagetheden af de hellige skrifter og af de mange love er der stadig. I alt væsentligt har jødedommen nu antaget den skikkelse, den har på Jesu tid – faktisk bør man strengt taget først tale om *jøder* og *jødedom* efter eksilet i Babylon.

I årene omkring vor tidsregnings begyndelse var jødefolket i krise, bl.a. i kraft af den romerske besættelse. Men i den religiøse tradition fandtes der forestillinger om, at Gud på et tidspunkt ville sende en frelser, som skulle redde folket ud af krisen. Den vigtigste af disse forestillinger var tanken om *Messias*. Ordet betyder egentlig „den salvede“ og hentyder til, at man

havde den skik at indvie konger og præster ved et ritual, hvor der blev hældt lidt olie over dem. En anden forestilling var den om *Menneskesønnen*, en slags overjordisk herskerskikkelse, som optrådte på Guds vegne. Begge betegnelser blev af de første kristne brugt om Jesus.

Jesus af Nazaret

Den nye religion, kristendommen, opstod, da tilhængere af *Jesus fra Nazaret* påstod, at han var Messias og *Guds søn*. Det sidste var direkte blasfemisk, da det anfægtede princippet om, at der kun var én gud.

Set ud fra jødiske præmisser var det også en overraskende påstand, at Jesus skulle være Messias. Han var en ung håndværkersøn, som virkede som omvandrende prædikant og helbreder. Han var ikke rig og havde ingen politisk magt. Han levede som jøde, men fortolkede jødedommens regler og traditioner særdeles originalt og uortodokst. Han satte kærligheden til medmennesket lige så højt som kærligheden til Gud, og nedprioriterede tempelkulten og de rituelle regler. Det virkede som en voldsom provokation for de jødiske ledere, og da mange mennesker blev interesserede i Jesu forkyndelse, følte de jødedommens grundlag truet. Desuden virkede det som en trussel for den romerske besættelsesmagt, fordi ethvert tilløb til en folkelig bevægelse kunne vise sig at være en ny modstandsbevægelse.

Resultatet var, at de jødiske ledere i samarbejde med romerne fik Jesus henrettet ved korsfæstelse. Hans disciple – dvs. inderkredsen af hans tilhængere – opfattede det først som det totale nederlag for bevægelsen. Men hurtigt opstod troen på, at han var opstået fra de døde. Det forkyndes, at han viste sig for hele disciplerkredsen og opholdt sig på jorden i 40 dage, hvorefter han for til himmels.

Den kristne kirkes grundlæggelse

Nogle dage efter at Jesus havde forladt disciplene, var de samlet til den jødiske pinsefest i Jerusalem – de var jo alle jøder. Her oplevede de på mirakuløs vis, at de blev fyldt af Helligånden. Dermed fik de opfyldt et løfte, som Jesus havde givet dem, før han for til himmels: At når han – Guds søn – ikke længere var hos dem, ville Guds Ånd komme til dem. Resultatet var, at de blev i stand til at tale på alle mulige sprog, så de kunne forkynde det nye budskab for de mange tilrejsende jøder fra andre lande. Disciplen Peter holdt en programmatisk tale, som tydeliggjorde pointen i den nye tro: at Jesus var Kristus (det er den græske oversættelse af det hebraiske ord Messias) og Guds søn. Tre tu-

sinde mennesker blev på stedet overbevist om sandheden i dette budskab og blev straks døbt. Hermed var den kristne kirke stiftet.

Paulus og kristendommens udbredelse

Tilhængerne af den nye tro var overbevist om, at den repræsenterede den rigtige opfattelse af jødedommen. Men det var der ingen forståelse for fra den etablerede jødedom side; tværtimod blev de smidt ud af synagogerne og udsat for direkte forfølgelse. Det varede ikke længe, før det stod klart, at det var en ny religion, der var blevet skabt.

Paulus blev kristendommens første teolog, dvs. den første, der forsøgte at gøre systematisk rede for kristendommens indhold. Han var selv jøde og havde en grundig uddannelse i jødisk teologi. Til at begynde med deltog han ivrigt i forfølgelsen af de kristne og bekæmpede den kristne bevægelse, som han anså for et frygteligt kætteri. Men så mødte han i en vision Jesus Kristus – han beskriver det selv i sine skrifter – og blev overbevist om, at det nye budskab var sandheden. Fra da af arbejdede han ivrigt for kristendommens udbredelse.

Paulus foretog tre store missionsrejser rundt i hele Romerriget. I de byer, han besøgte, prædikede han altid først i den jødiske synagoge, men også for ikke-jøder på torvene, eller hvor der nu var mulighed for det. På den måde grundlagde han menigheder i mange byer, både i Lilleasien (det nuværende Tyrkiet) og Grækenland.

På et tidligt tidspunkt opstod der en strid blandt de ledende kristne om et afgørende spørgsmål. Den konservative fløj med Jesu bror Jakob i spidsen mente, at da kristendommen var den sande jødedom, skulle de nyomvendte også overholde de jødiske regler. De skulle omskæres, de måtte ikke spise svinekød osv. Paulus-fløjen mente derimod, at der med Kristus var skabt en helt ny situation: Dåben var tilstrækkeligt adgangstegn til den kristne kirke, og kærlighedsbudet havde afløst de mange jødiske lovbestemmelser.

I perioden omkring år 50 blev krisen i den nystartede, men hurtigt voksende kristne kirke så alvorlig, at de vigtigste ledere samledes til topmøde i Jerusalem. Her gik Paulus-fløjen af med sejren; det blev bestemt, at nyomvendte kristne ikke behøvede at blive jøder først og ikke behøvede at overholde de jødiske regler. Det stod nu helt klart, at det var en ny religion, der var blevet til.

Bibelen

Bibelen er kristendommens hellige skrift, som anerkendes af alle kristne trossamfund. Den fremstår som én bog, men er historisk set en samling af tekster, som er blevet til på forskellige tidspunkter og i forskellige historiske situationer; titlen kommer af det græske ord *biblia*, som betyder „bøger“.

Bibelen består af to hoveddele, Det gamle Testamente (GT) og Det nye Testamente (NT). Ordet *testamente* bruges her i den forældede betydning „pagt“ (overenskomst). Tanken er den, at Det gamle Testamente handler om pagten mellem Gud og jødefolket, mens Det nye Testamente handler om „den nye pagt“ mellem Gud og hele menneskeheden gennem Jesus Kristus.

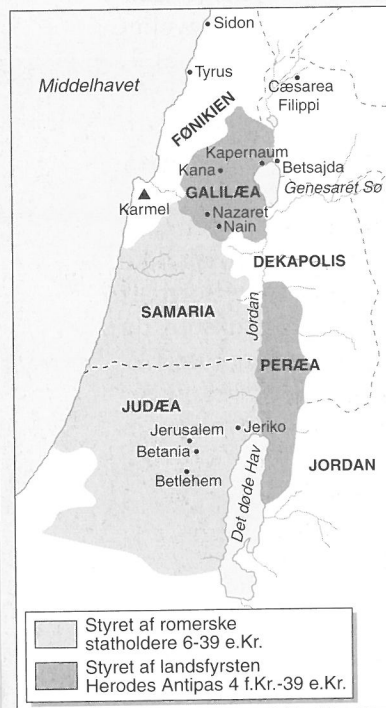
Det nye Testamente fylder kun ca. 1/4 af Bibelen, men det er for kristendommen den vigtigste del. Det er skrevet på græsk i perioden ca. 50-100 e.Kr. NT består af 27 skrifter. Græsk var det internationale kultursprog i Romerriget på denne tid.

DET NYE TESTAMENTE														
De 4 evangelier					13 breve fra Paulus									
Matthæusevangeliet	Markusevangeliet	Lukasevangeliet	Johannesevangeliet	Apostlenes Gerninger	Romerbrevet	1. Korinterbrev	2. Korinterbrev	Galaterbrevet	Efesusbrevet	Filipperbrevet	Kolossenserbrevet	1. Thessalonikerbrev	2. Thessalonikerbrev	1. Timotheusbrev
														2. Timotheusbrev
														Titusbrevet
														Filemonbrevet
Øvrige breve														
Hebræerbrevet	Jakobs Brev	Peters 1. Brev	Peters 2. Brev	Johannes' 1. Brev	Johannes' 2. Brev	Johannes' 3. Brev	Judas' Brev	Johannes' Åbenbaring						

De ældste skrifter er en række breve skrevet til de nydannede menigheder i årene ca. 50-60, de fleste skrevet af Paulus, som var den første, som gav en systematisk sammenfatning af kristendommens budskab.

De fire evangelier (af det græske ord *euangelion*, som betyder „godt budskab“) er de første samlede fremstillinger af Jesu liv og

Palæstina på Jesu tid

Israel var den religiøse idealbetegnelse for jødernes land. På Jesu tid benævntes det konkrete land normalt med den romerske betegnelse Palæstina. Landet bestod af flere dele. Den centrale del var Judæa, hvor hovedstaden Jerusalem lå. Det nordlige område Galilæa hørte også med til den jødiske nation. Imellem disse to landsdele lå Samaria, hvor befolkningen praktiserede en afvigende form for jødedom. Samaritanerne blev betragtet med foragt af jøderne.

Politiske og økonomiske forhold

Palæstina var blevet indlemmet i Det romerske Imperium i år 63 f.Kr. og var under besættelse af romerske soldater. Judæa og Samaria blev styret af en romersk statholder (prokurator) med sæde i Jerusalem. I perioden 26-36 e.Kr. var statholderen Pontius Pilatus.

Galilæa blev styret af en jødisk konge (eller landsfyrste) ved navn Herodes Antipas (til 39 e.Kr.) under ansvar over for romermagten.

Jøderne havde imidlertid delvist indre selvstyre, som blev varetaget af Det store Råd, eller blot Rådet (på græsk: Synedrion). Rådet havde en vis begrænset politisk magt, det tog sig af religiøse anliggender, og det fungerede som højesteret. Rådet bestod af 70 medlemmer plus ypperstepræsten, som ledede det. Medlemmerne var præster, skriftekloge samt repræsentanter for de fornemste familier.

Forholdet til besættelsesmagten optog sindene meget. *Toldere* omtaltes med foragt, fordi de opkrævede afgifter til romerne.

Befolkningen ernærede sig primært ved landbrug og fiskeri, men også ved håndværk og handel. Der var en veludviklet bykultur med en effektiv administration og en skriftlig lærdomstradition.

Religion og samfund

Palæstina var et traditionelt samfund, hvor den moderne adskillelse mellem religion og samfundsliv var ukendt; så samfundsmæssige forhold havde altid religiøse aspekter og omvendt.

Jødedommen byggede på den overbevisning, at der kun fandtes én Gud, og at Israel – jøderne – var hans udvalgte folk.

Jødefolket havde indgået en pagt, dvs. en aftale eller kontrakt med Gud. Pagtens betingelser var, at folket skulle overholde Guds bestemmelser; til gengæld ville Gud beskytte sit folk.

Den praktiske overholdelse af pagten hvilede på to grundpiller: For det første de rituelle pligter, som især kom til udtryk i gudstjenesten i templet. For det andet overholdelsen af studiet af den religiøse lov, som især var knyttet til gudstjenesten i synagogerne.

Riter og tempelkult

Jødedommen havde én central helligdom, templet i Jerusalem (Templet blev ødelagt af romerne i år 70 e.Kr. Siden da har jøderne ikke haft noget tempel; kun en rest af det – „Grædemuren“ – står endnu tilbage). Templet var et bygningskompleks i mange afdelinger og med en stor forgård, hvor der udfoldede sig et rigt folkeliv. Det var jødedommens hellige sted, hvor folket kommunikerede direkte med Gud gennem bønner og ofringer af dyr og afgrøder. Der var ansat et stort antal præster og tempeltjenere (levitter). Den daglige tempeltjeneste blev foretaget på præsternes initiativ; „private“ ofringer fandt sted i forbindelse med personlige begivenheder som f.eks. fødsel, og endelig var der de store religiøse højtider: *påskan*, *pinsen* og *løvhyttefesten*, hvor tusindvis af jøder valfartede til Jerusalem.

Lov og synagogegudstjeneste

I byer og landsbyer fandtes der synagoger, dvs. religiøse forsamlingshuse, hvor man mødtes til gudstjeneste på den ugentlige helligdag *sabbatten* (lørdag). Her blev der læst op af og prædikeret over *Tora'en*, dvs. Loven (= den kristne bibels 5 Mosebøger) og de andre hellige skrifter.

Det klareste udtryk for pagten mellem folket og deres gud var De ti Bud, som ifølge den hellige skrift var blevet overgivet til Moses på Sinai Bjerg. Derudover fandtes der en lang række detaljerede adfærdsregler, i alt 613 ifølge den traditionelle optælling. Overholdelsen af loven var ikke alene en etisk og religiøs pligt, men dybest set en betingelse for folkets fortsatte overlevelse. De *skriftekloge* var eksperter i de hellige skrifter og således på én gang jurister og teologer.

Partier og trosretninger

I det jødiske samfund udspillede der sig en livlig debat, og mange af de toneangivende mænd tilsluttede sig et af de partier, som var dannet på basis af tilhængerens opfattelse af den religiøse tradition og forholdet til besættelsesmagten. De vigtigste partier var:

Saddukæerne: Aristokrater og repræsentanter for de fornemme præsteslægter. De gik ind for en samarbejdspolitik i forhold til romerne. De holdt sig alene til de skriftlige traditioner, som de fandtes i GT, og afviste datidens „moderne“ fortolkninger.

Farisæerne: Hovedsageligt folk fra mellemklassen. Mange skriftkloge hørte til denne gruppe. De anså den romerske besættelse for Guds straf over folket og holdt lav profil i forhold til besættelsesmagten. De var meget optaget af at overholde loven til punkt og prikke og gik derfor ind for nøje studier af ikke alene de gammeltestamentlige skrifter, men også den senere overlevering, hvor man kunne finde spidsfindige regler for, hvordan loven burde overholdes. De var jødedommens moderne fløj, som gik ind for datidens nye tanker om f.eks. opstandelse og dommedag. Efter Jerusalems ødelæggelse blev det den farisæiske retning, som førte traditionen videre til den jødedom, vi kender i dag.

Ved siden af de officielle jødiske partier eller retninger var der forskellige politiske og religiøse grupperinger af undergrund-agtig karakter.

Zeloterne og sikarierne var frihedskæmpere, som gik ind for væbnet opstand mod den romerske besættelsesmagt.

Essæerne (eller *essenerne*) var en slags klostersondfund, hvis vigtigste tilholdssted var Qumran ved Det døde Hav. De var stærkt kritiske over for det officielle præsteskab. De berømte *Dødehavsruller*, som stammer fra dette samfund, er værdifulde kilder til belysning af de religiøse forhold på Jesu tid, men de har ikke givet ny viden om Jesus eller om den begyndende kristendom.

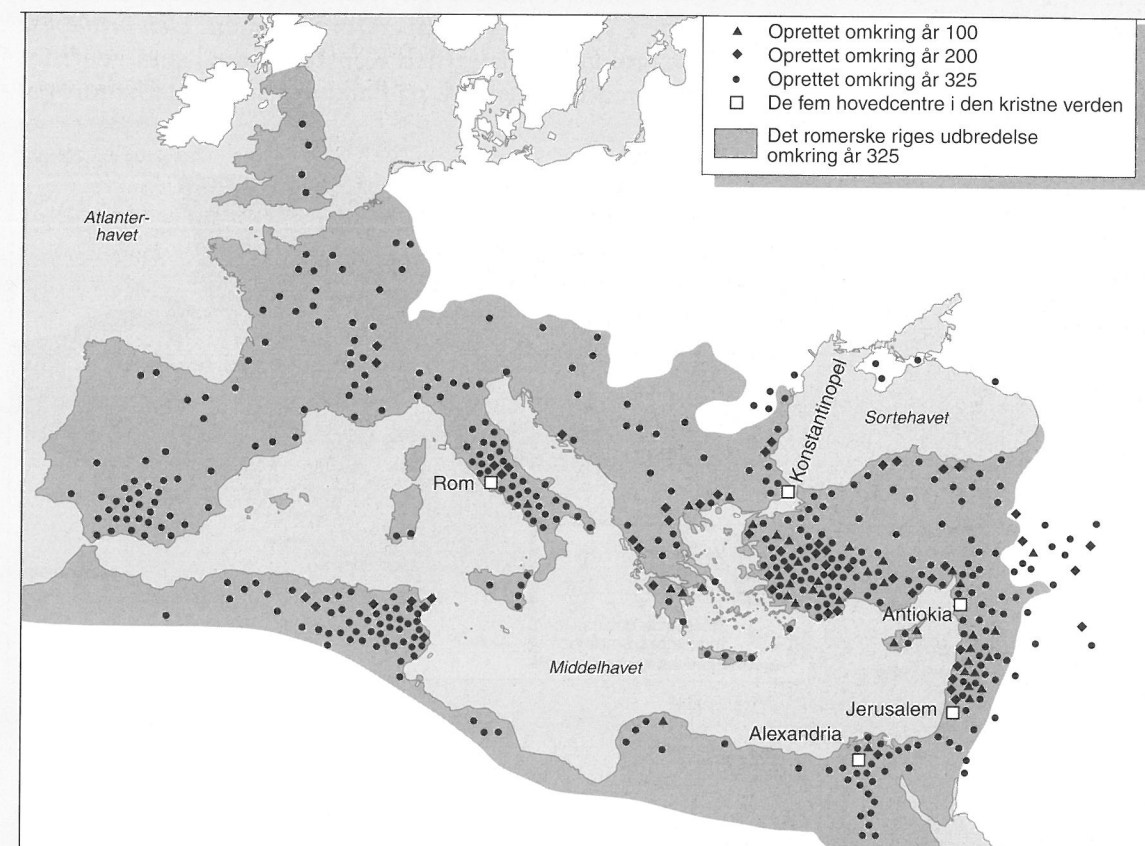
Kristendommens historie i Europa

Ca. 48

Apostelmødet i Jerusalem. Det vedtages, at kristne ikke behøver at overholde de jødiske lovbestemmelser.

1.-4. århundrede

Kristendommen udbredes i Romerriget. Periodevisse forfølgelser, bl.a. under kejser Nero år 64.

De kristne menigheders udbredelse i Romerriget.